

**Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Történettudományi Intézet
Új- és Jelenkori Történeti Tanszék**

**Trianoni utóhatások(k),
következmények**
online tudományos konferencia

Program és absztraktfüzet

Károli Gáspár Református Egyetem

Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar | Faculty of Humanities and Social Sciences

Időpont

2020. november 11–12.

10:00–16:00

Fővédnök

Bogárdi Szabó István

püspök, a MRE Zsinatának lelkészi elnöke

A konferencia regisztrációhoz kötött.
Regisztrálni 2020. november 9-ig a következő felületen lehet:
<https://btk.kre.hu/trianonkonferencia/>

PROGRAM

November 11. (szerda)

09:40–10:00 Bejelentkezés

10:00–10:20

Köszöntő

Bognár Zalán (tanszékvezető, egyetemi docens, KRE)

Megnyitó

Kurucz György (rektorhelyettes, intézetvezető, egyetemi tanár KRE)

I. szekció: Trianon és a magyar katonai elit

10:20–11:40

Üléselnök: **Szávai FerencTibor** (egyetemi tanár, KRE; SZIE)

10:20–10:40 Szakály Sándor (főigazgató, VERITAS; egyetemi tanár, KRE)

A hadiflotta éléről államfői tisztségbe. Horthy Miklós 1918-1922

10:40–11:00 Ligeti Dávid (tudományos főmunkatárs, VERITAS)

Trianon és a Monarchia magyarországi tábournoki elitje

11:00–11:20 Balla Tibor (kutatóprofesszor, NKE)

A honvéd tisztképzés irányítói Trianon után. A Ludovika Akadémia parancsnokai, 1920–1945

11:20–11:40 Kérdések, vita

II. szekció: Trianon osztrák–magyar gazdasági kontextusai

11:40–12:30

Üléselnök: **Ujváry Gábor** (intézetvezető, VERITAS; főiskolai tanár, KJE)

11:40–12:00 Szávai Ferenc Tibor (egyetemi tanár, KRE; SZIE)

Trianon és az osztrák–magyar közös vagyon

12:00–12:20 Csoma Zsigmond (egyetemi tanár, KRE)

Amikor Bécsben lóhúst ettek... (Trianon hatása Ausztriában)

12:20–12:30 Kérdések, vita

12:30–13:30 Ebédszünet

13:20–13:30 Bejelentkezés

III. szekció: Trianon kulturális és egyházi kontextusai

13:30–15:10

Üléselnök: **Szakály Sándor** (főigazgató, VERITAS; egyetemi tanár, KRE)

13.30–13.50 Ujváry Gábor (intézetvezető, VERITAS; főiskolai tanár, KJE)

Trianon kulturális következményei

13:50–14:10 Kovács Dávid (egyetemi docens, KRE)

Trianon hatása a magyar nemzettudatra

14:10–14:30 Bertalan Péter (egyetemi docens, KRE; tudományos főmunkatárs, VERITAS)

Trianon és a szentszéki diplomácia (dilemmák, alternatívák)

14:30–14:50 Rigó Róbert (tudományos főmunkatárs, KRE)
A Kecskeméti Református Egyházközség az első világháborút követően (1918-1920)

14:50–15:10 Kérdések, vita

November 12. (csütörtök)

09:40–10:00 Bejelentkezés

10:00–10:10

A résztvevők köszöntése

Bognár Zsolt (tanszékvezető egyetemi docens, KRE)

I. szekció: Trianon konzerválása kontra revízió

10:10–11:50

Üléselnök: **Stark Tamás** (tudományos főmunkatárs, ELKH BTK TTI)

10:10–10:30 Gulyás László (egyetemi tanár, SZTE; tudományos főtanácsadó, MKI)

A magyar–csehszlovák viszony 1918-1935, különös tekintettel Beneš tevékenységére

10:30–10:50 Anka László (tudományos munkatárs, VERITAS)

A „Tátrák helyett rá tekintettünk fel.” Apponyi Albert kultusza

10:50–11:10 Vizi László Tamás (tudományos főigazgató-helyettes, MKI; rektorhelyettes, főiskolai tanár, KJE)

A reménytelen reménykedéstől a beteljesülni látszó reményekig. A békediktátum tíz-húszéves évfordulója

11:10–11:30 Horváth Miklós (egyetemi tanár, KRE)

A trianoni békediktátum területi revíziója a szovjet források tükrében

11:30–11:50 Kérdések, vita

II. szekció: Trianoni határváltozások hatása a magyar társadalomra, illetve a társadalmi csoportokra

11:50–13:10

Üléselnök: **Vizi László Tamás** (tudományos főigazgatóhelyettes, MKI; rektorhelyettes, főiskolai tanár, KJE)

11:50–12:10 Popély Gyula (professzor emeritus, KRE)

Az országvesztés következményei a megszállt Felvidéken

12:10–12:30 Stark Tamás (tudományos főmunkatárs, ELKH BTK TTI)

A magyar zsidóság az állampolgársági kérdés csapdájában a trianoni békeszerződés után

12:30–12:50 Bognár Zalán (tanszékvezető, egyetemi docens, KRE)

Az etnikai tisztogatás fedett formája. A Szovjetunió munkaerő-szükségletének kielégítése a trianoni határon kívüli magyarokkal, 1944/45

12:50–13:10 Kérdések, vita

13:10–14:00 Ebédszünet

13:50–14:00 Bejelentkezés

III. szekció: Trianoni határváltozások közép-európai kontextusban

14:00–15:20

Üléselnök: **Gulyás László** (egyetemi tanár, SZTE; tudományos főtanácsadó, MKI)

14:00–14:20 Dömők Csilla (egyetemi docens, PTE)

„Köztes-Európa” és annak nemzeti-kisebbségi viszonyainak átrendeződése az I. világháború következtében

14:20–14:40 Schmidt Andrea (egyetemi docens, PTE)

Lengyel magyar két jó barát – Lengyelország regionális nagyhatalmi kísérlete a magyar történelmi kontextusban

14:40–15:00 Bene Krisztián (intézetvezető, egyetemi docens, PTE)

A közép-európai államok politikai határváltozásainak hatása a Francia Idegenlégió összetételére és tevékenységére 1920–1940

15:00–15:20 Kérdések, vita

15:20–15:30 Zárzó: Bognár Zalán (tanszékvezető, egyetemi docens, KRE)

November 11. (szerda)

I. SEKCIÓ

TRIANON ÉS A MAGYAR KATONAI ELIT

Szakály Sándor

*főigazgató, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár;
egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem*

A hadiflotta éléről az államfői tisztségbe.

Horthy Miklós 1918-1922

A két világháború közötti Magyarország államfője, vitéz nagybányai Horthy Miklós 1918-ig egyike volt az Osztrák-Magyar Monarchia hadiflottája törzstisztjeinek. Felkészültsége, addigi haditapasztalatai és az uralkodói kegy jóvoltából sorhajókapitányként 1918 februárjától ő lett a hadiflotta (utolsó) parancsnoka.

Miként és hogyan vezetett útja az 1919. januári nyugállományba helyezése után a kenderesi „magányból” a szegedi ellenkormány hadügyminiszteri tisztségébe, miként lett a Nemzeti Hadsereg Fővezére és gyakorlatilag teljes politikai konszenzussal államfő 1920. március 1-jén, hogy tisztségében 1922-re megerősödve közel huszonöt éven keresztül meghatározó alakja legyen a magyar politikai életnek.

Ligeti Dávid

tudományos főmunkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár

Trianon és a Monarchia magyarországi tábornoki elitje

1918 végén, illetve 1919 elején az Osztrák–Magyar Monarchia utódállamai nyugdíjazták a dualista állam teljes tábornoki karát. Előadásomban azt tekintem át, hogy a dunai monarchia magyar honos tábornoki elitje (vagyis a legalább háromcsillagos tábornokok) milyen következményekkel szembesült a trianoni békediktátum következtében.

A problematikát három szempont szerint mutatom be:

- 1) A békediktátum közvetlen hatásai
- 2) Áttekintem, hogy a tábornok elit (megközelítően 180 tábornok) közül hányan tekinthetők magyar honosnak
- 3) Végül pedig konkrét emberi sorsokon keresztül vizsgálom a kérdést (pl. ArzArtur, Svetozar Boroević, József Ágost királyi herceg)

Balla Tibor

kutatóprofesszor, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

A honvéd tisztképzés irányítói Trianon után. A Ludovika Akadémia parancsnokai, 1920-1945

A trianoni békediktátum katonai előírásai Magyarország számára egyetlen katonai képzéssel és neveléssel foglalkozó intézmény fenntartását tették lehetővé, amely az 1872. december 19. óta működő, s egészen 1945-ig a magyar honvédtisztképzés fellelegvárának számító budapesti magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia volt.

Előadásomban hangsúlyozom, hogy az Akadémia parancsnoka kezdettől fogva felelősségteljes beosztást töltött be a Honvédségen belül.

Meglehetősen nagy önállóságot élvezett, közvetlenül a mindenkori honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozott. Mivel a jövő honvédtisztek szakmai tudása, erkölcsi tartása nagymértékben tőle függött, ezért mindig is magas képzettségű, példát mutató, tapasztalt tisztet állítottak az intézmény élére.

Röviden bemutatom a Ludovika nyolc parancsnokának életútját, továbbá kitérek arra, hogy mennyiben járult hozzá tevékenységük a Magyar Királyi Honvédség hivatásos tiszti utánpótlásának zavartalan biztosításához, a honvédtiszti és a ludovikás hagyományok megőrzéséhez.

II. SZEKCIÓ

TRIANON OSZTRÁK–MAGYAR GAZDASÁGI KONTEXTUSAI

Szávai Ferenc Tibor

egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem;

egyetemi tanár, Szent István Egyetem

Trianon és az osztrák-magyar közös vagyon

A trianoni békediktátum számos kérdésben hiányos volt, vagy nem egyértelmű előírásokat fogalmazott meg. A pénzügyi rendelkezéseket a IX. rész tartalmazza. Megállapította a Magyar Királyság javait és részesedését az Osztrák-Magyar Monarchia közös javaiban, illetve az uralkodócsalád magánjavaiban (191 cikk). Mindez lehetőséget adott arra a vitára is, ami összefüggést mutat a 239. cikkel (Vegyes Döntőbíróóságok működése). A 186. cikk foglalkozik továbbá a háború előtti adósságállomány arányos átvételével az utódállamok között.

A Velencei Protokoll és a Burgenlandi Egyezmény foglalkozik a vegyes döntőbíróóságok felállításával, működésük mikéntjével. A közös vagyon tárgyalások egészen a második világháborúig tartanak, az előadás e történetnek a főbb csomópontjait kívánja bemutatni.

Csoma Zsigmond

egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem

Amikor Bécsben lóhúst ettek...

(Trianon hatása Ausztriában)

Nyugat-Magyarországot a saint-germani béke hasította le az anyaországtól. Ez a béke az I. világháború után elsősorban az osztrákokat büntette meg 1919. szept. 10-től. A háború kirobbantásában a németek voltak a bűnösök, de a Monarchiát büntette meg az Antant és az utódállamok győztesei. Az összehasonlíthatatlanul nagy és igazságtalan békekötések Magyarország sorsát is befolyásolta. Elkerült már ekkor, egy fejlettebb területsáv Győr, Sopron, Vas, Zala megyékből, Bécset élelmiszerekkel ellátó területe. Az új- és szigorú államhatár a korábbi évszázadok során kialakult népi, gazdasági kapcsolatot szakította meg. Ennek során élelmiszerhiány alakult ki Burgenlandban és az új szociáldemokrata köztársasági, egykori császárvárosban.

A sertéshús mellett kenyérgabonából, borból is óriási hiányok mutatkoztak, amit a még ki nem alakult államközi áruszállítással sem tudtak ellensúlyozni, a határmenti csempészás pedig szintén nem kompenzálhatott. A magyar élelmiszertermelő területek elestek Ausztria számára 1919 őszétől, majd 1920 nyaratól, a trianoni békediktátum, illetve 1921 augusztusától Burgenland megalakulásától, a határok végleges kijelölésétől.

III. SZEKCIÓ

TRIANON KULTURÁLIS ÉS EGYHÁZI KONTEXTUSAI

Ujváry Gábor

intézetvezető, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár;

főiskolai tanár, Kodolányi János Egyetem

Trianon kulturális következményei

A magyar történetírás mindeddig alig foglalkozott azzal, hogy a trianoni békekötés milyen hatással volt a megcsonkított állam oktatási rendszerére és kulturális életére. Ennek fő oka, hogy a diktátum – néhány kizárólag a közgyűjteményeket érintő intézkedésen kívül – semmiféle rendelkezést sem tartalmazott erre vonatkozóan, így e tekintetben Magyarország teljes mozgásszabadságot élvezett.

A veszteségek legnagyobb része a magyar – egy-két esetben magyar–német – lakosságú és kultúrájú városok, illetve az állami népiskolák háromnegyedének elcsatolásában nyilvánult meg, ám összességében a trianoni állam sokkal kedvezőbb kulturális mutatókkal bírt, mint az 1918 előtti. Ezen előny megtartása érdekében a két világháború között a magyar szakpolitikák közül a kulturális politika elsőbbséget élvezett, s az itt mutatkozó hátrányokat – mint például a tanyás településszerkezetű területeken a népiskolák teljes hiányát – a gazdasági konszolidáció kezdetétől igyekeztek megszüntetni.

Kovács Dávid

egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem

Trianon hatása a magyar nemzettudatra

Az előadás tárgya Trianon hatása a magyar nemzettudatra. Az előadás a dualizmus korában uralkodó nemzettudat Trianon utáni szerkezeti és tartalmi átalakulásának kérdéskörét öleli fel. A vizsgálódás ezen metamorfózis két lényegi vonására helyez különös hangsúlyt. Az egyik vonás abban a törekvésben rajzolódott ki, amely nem elsősorban az államból értelmezte, hanem annál elementárisabb és attól független társadalmi formációnak tekintette az etnikai-nyelvi közösséget.

Szabó István történész 1943-as tanulmányában a háború utáni szemléletváltást két évtized távlatából úgy jellemezte, hogy „a magyarságnak, mint népnek már-már elködösült vonásai élesedő vonalakkal” rajzolódtak ki, szemben a 19. század második felével, amikor az a politikai nemzet mellett „hangsúlytalan” volt. Az átalakulás másik vizsgált vonása a nemzeti önképhez kapcsolódik.

A „Trianoni trauma” fogalmával jelölhető egyéni és kollektív történelmi tapasztalatok, amelyek a közösségnek a „történelem rémületével” szembeni kiszolgáltatottságára és tehetetlenségére mutatták rá, egyben a magyarság önképét is módosították. A századforduló hangsúlyosan önidealizáló nemzetkarakterológiáival szemben Trianon után erősödött meg a közfelfogásban a „faji öntudatában” és közösségi szolidaritásában gyenge magyarság önképe.

Bertalan Péter

*tudományos főmunkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár;
egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem*

Trianon és a szentszéki diplomácia (dilemmák, alternatívák)

Az előadás a következő kérdésekre keresi a választ. A magyar kormányok számára két okból volt prioritás a Vatikánnal való kapcsolat. A nemzetközi elszigeteltségből való kilépés lehetőségét várták tőle, valamint azt, hogy a Szentszék nemzetközi reputációjával az ország segítségére lehet a trianoni békediktátum által előidézett diplomáciai elszigeteltségből való kitörés megvalósításában.

A katolikus egyházzal kapcsolatos kérdések miatt fontosnak tekintették az intézményrendszer és a birtokok sorsát, valamint a főkegyúri jog kérdését. A kormányzat képviselői szerint, a főkegyúri jog, amit a dualizmus idején a király lényegében a magyar kormány révén gyakorolt, változatlan formában átszáll a Trianon utáni kormányokra is.

Rigó Róbert

tudományos főmunkatárs, Károli Gáspár Református Egyetem

A Kecskeméti Református Egyházközség az első világháborút követően (1918-1920)

A Kecskeméti Református Egyházmegye és az egyházközség iratai, valamint a presbiteri jegyzőkönyvek alapján előadásomban bemutatom, hogy a háború elvesztését követően milyen problémákkal kellett megküzdenie a helyi református közösségnek, és milyen helyi nézőpontok, reakciók születtek az ország területi veszteségeivel kapcsolatosan.

Ennek csúcspontja volt 1920 januárjában, amikor a Kecskeméti Református Egyházközség kezdeményezésére a helyi keresztyén egyházak közösen tiltakoztak – határozati javaslat elfogadásával – a békeszerződés tervezett szövege ellen.

November 12. (csütörtök)

I. SZEKCIÓ

TRIANON KONZERVÁLÁSA KONTRA REVÍZIÓ

Gulyás László

egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem;

tudományos főtanácsadó, Magyarságkutató Intézet

A magyar-csehszlovák viszony 1918-1935, különös tekintettel Beneš tevékenységére

A trianoni békediktátum aláírása után szinte rögtön megszületett a kisantant. Ezen katonai-politikai szövetségnek gyakorlatilag egyetlen egy közös célja volt: a magyar revíziós törekvések meggátolása. A kisantant filozófiáját legtömörebben a román politikusok fogalmazták meg az alábbi mondattal: „*Egy barázdát sem adunk vissza!*” Ezzel szemben a magyar külpolitika kulcsmondat így hangzott: „*Mindent vissza!*”

A két homlokegyenest eltérő álláspont miatt a kisantant államok és Magyarország viszonya a két világháború között – néhány rövidebb időszakot leszámítva – kifejezetten ellenséges, feszült volt. Különösen igaz ez a magyar-csehszlovák viszonyra. Edvard Beneš, aki „örökös csehszlovák külügyminiszterként (1918-tól 1935-ig töltötte be ezt a posztot az egymást követő csehszlovák kormányokban) a nemzetközi politika porondján folyamatosan támadta Magyarországot.

Anka László

tudományos munkatárs, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár

„A Tátrák helyett rá tekintettünk fel.”

Apponyi Albert kultusza

Gróf nagyapponyi Apponyi Albert (1846–1933) a magyar belpolitikai élet egyik megosztó figurája volt a dualizmus korában, mint a konzervativizmus és a liberalizmus ideológiája között egyensúlyozó és a fiatalkori hatvanhetes kormánypárti tagságtól a kiegyezést elutasító negyvennyolcas függetlenségi eszméig eljutó politikus, akire az ország kormányzását nem bízták volna a névtelen pamfletírók, de mint kiváló képességű parlamenti szónok mégis rendelkezett relatív népszerűséggel és tekintéllyel az első világháború előtti pályafutása során.

Mindez gyökeresen megváltozott 1920. január 16-át követően, mikor is a magyar béke delegáció elnökeként elmondta Párizsban a híressé vált védőbeszédét, amely rögtön a revizionista mozgalom kiskátéjának rangjára emelkedett. E beszédhez és delegáció-vezetői tevékenységéhez köthetően Apponyi személye körül össznemzeti kultusz bontakozott ki 1920 után, melynek építésében és ápolásában a teljes magyar társadalom kivette a részét.

A konferencia-előadásban e kultusz részletei, megjelenési formái kerülnek bemutatásra.

Vizi László Tamás

*tudományos főigazgató-helyettes, Magyarországtudató Intézet;
rektorhelyettes, főiskolai tanár, Kodolányi János Egyetem*

*A reménytelen reménykedéstől a beteljesülni látszó
reményekig. A békediktátum tíz- és húszéves évfordulója*

Az előadás azt vizsgálja és teszi elemzése tárgyává, hogy a trianoni békediktátum tízedik és huszadik évfordulóján, 1930-ban, majd pedig 1940-ben, az adott nemzetközi és belpolitikai viszonyok között a magyar politikai elit és a magyar társadalom milyen válaszokat adott a trianoni kihívásokra, miként látta az ország jelenét és milyen jövőképet rajzolt fel magának.

Az előadás kiemelten foglalkozik a békediktátum tíz éves évfordulóján, 1930. június 1-jén, a budapesti Szabadság téren megrendezett nagygyűléssel, az 1920 utáni legnagyobb Trianon ellenes megmozdulással, valamint a június 4-én az országgyűlés képviselőházában Apponyi Albert által elmondott beszéddel. Elemzi annak tartalmát, jelentőségét.

Az 1940-es év Trianon megemlékezései egészen más politikai légkörben, más narratívák és jelentősen módosult kommunikáció mentén zajlottak, mint az egy évtizeddel korábbiak. Ez teljességgel érthető is volt, hiszen az 1938-as és az 1939-es esztendő meghozta Magyarország számára a húsz éve várt és annyira óhajtott revíziót, s ezzel a trianoni keretek felbomlását.

Az előadás ezen részének fókuszában a Teleki Pál miniszterelnök által a képviselőházban elmondott beszéd elemzése áll, melynek végén Teleki kijelentett, hogy „*A párizskörnyéki békék Európája nincs többé.*”

Horváth Miklós

egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem

A Trianoni-békediktátum területi revíziója a szovjet források tükrében

Magyarország a második világháború veszteseként az 1938 és 1941 között tárgyalásos rendezés útján visszakapott és katonai erővel visszafoglalt területeit nem tarthatta meg.

A Szovjetunió a magyar–román viszonylatban kezdetben nem vetette el a trianoni határ módosításának lehetőségét, sőt a Romániával szembeni magyar területi követeléseket megalapozottaknak tekintette, és 1941. június 26-ig Dél-Erdély és Dél-Bukovina ügyében elvileg – fennállt a magyar–szovjet együttműködés lehetősége.

A háború időszakában ugyanakkor a Szovjetunió a magyar területi revízióval kapcsolatos kérdésekben nem volt ellentmondásoktól mentes, ami a román kiugrást követően egyértelműen és teljes mértékben Románia javára dőlt el. A Magyarországgal aláírt 1945-ös fegyverszüneti egyezmény és az 1947-es párizsi béke is a Trianonban meghúzott határokat vette alapul, amelyet Magyarország rovására a Pozsonnyal szemközti három magyar település elcsatolásával tovább csökkentett.

Az előadás átfogóan, ugyanakkor egyes döntő szegmenseiben részletekbe menően vizsgálja és értékeli a szovjet katonai-politikai vezetésnek a Magyarországgal határaival kapcsolatos terveit, döntéseit és azok hátterét.

II. SZEKCIÓ

TRIANONI HATÁRVÁLTOZÁSOK HATÁSA A MAGYAR TÁRSADALOMRA, ILLETVE A TÁRSADALMI CSOPORTOKRA

Popély Gyula

professzor emeritus, Károli Gáspár Református Egyetem

Az országvesztés következményei a megszállt Felvidéken

Az előadás összefoglaló képet nyújt arról, hogy az impériumváltás, valamint a trianoni békediktátum milyen következményekkel jártak a csehek által megszállt észak-magyarországi területeken a magyar állami főhatalom felszámolása után. Az előadó négy kiemelt súlypont köré csoportosítja mondanivalója lényegét.

Előadása első részében a szerző az impériumváltás fájdalmait ecseteli, és rámutat arra, hogy mekkora tragédiát jelentett a felvidéki magyarság számára a cseh megszállás és a történelmi magyar haza szertefoszlása. Ezt követi a Trianon után is tovább élő magyar remények bemutatása, amelyek azonban éveken keresztül meddő csodavárásoknak bizonyultak.

A harmadik részben az előadó ismerteti a felvidéki magyarság politikai életének első életjeleit a cseh megszállás alatt, ezen belül is főleg a magyar képviselők aktivitását a prágai nemzetgyűlésben. Végül negyedik súlypontként jellemzi a csehszlovák államhatalom és a hatóságok „vad sovinizmusát” a demokratikus rendszerűnek álcázott Csehszlovákiában.

Stark Tamás

*tudományos főmunkatárs, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat,
Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet*

A magyar zsidóság az állampolgársági kérdés csapdájában a trianoni békeszerződés után

Az első világháború végén a kényszerű migráció, valamint a drámai területi változások miatt százezrek váltak hontalanná az Osztrák-Magyar Monarchia területén. A győztes nagyhatalmak a béketárgyalások során próbálták megoldást találni a hontalanság problémájára. A békeszerződések és kisebbségvédelmi szerződések kimondták, hogy mindenki automatikusan annak az államnak lesz a polgára, amelynek a területén él.

Ez a formula különösen fontos volt a zsidóság számára, mert az állampolgársággal való rendelkezés elvben biztonságot jelentett abban a Közép-Európában, ahol az antiszemizmus atrocitásokban, pogromokban és különböző rendelkezésekben nyilvánult meg. A nyilvánosan vállalt kötelezettségek ellenére az Erdélyben és a Kárpátalján élő zsidóság jelentős része hontalan maradt és a trianoni területen élő zsidók egy részét is „idegennek” tekintette az új politikai rend a húszas évek elején.

Bognár Zalán

tanszékvezető, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem

Az etnikai tisztogatás fedett formája. A Szovjetunió munkaerő-szükségletének kielégítése a trianoni határon kívüli magyarokkal, 1944/45

A második világháború végével, pontosabban a Vörös Hadseregnek a Kárpát-medencébe érkezését követően e 300 ezer km²-es területről, 1944 szeptemberétől egészen 1945. május végéig mintegy 400 ezer civil lakost hurcoltak el a szovjet fegyveres szervek – a Vörös Hadsereg és az NKVD – szovjetunióbeli kényszermunkára a GUPVI lágereibe. Ez volt az úgynevezett „málenkij robot”.

Az elhurcolásokat azok közvetlen okai, indokai alapján három csoportba lehet osztani, amelyek közül az egyik az etnikai tisztogatás. Ugyanis, ha a trianoni határon kívüli – különösen az 1938–1941 között visszacsatolt – területeken történt elhurcolásokat vizsgáljuk, akkor a dokumentumokból egyértelműen kiderül, hogy a Szovjetunió és a vele szövetségre lépett vagy hozzá átállt országok politikai, katonai vezetői ezeket a tömeges elhurcolásokat igyekeztek a magyar lakosság eltávolítására, megfélemlítésére, az etnikai arányok megváltoztatására is felhasználni és ezzel utólag is visszaigazolni a trianoni békediktátummal létrehozott határokat „jogosságát”.

III. SEKCIÓ

TRIANONI HATÁRVÁLTOZÁSOK KÖZÉP-EURÓPAI KONTEXTUSBAN

Dömök Csilla

egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem

*„Köztes-Európa” és annak nemzeti-kisebbségi
viszonyainak átrendeződése az I. világháború
következtében*

„Közép-Kelet-Európa” vagy rövidebben „Köztes-Európa” fogalmával egyre gyakrabban lehet találkozni napjainkban. A fogalom azt az európai térséget jelöli, melyet egyik oldalról a nagy lélekszámú német és olasz nép, a másikon a nagy orosz-ukrán-belorusz népcsalád lakóterülete határol, s ez az a terület, melyre évszázadok óta jellemző a kisebb etnikumok tarkasága, kevertsége, s a különböző vallásfelekezetekhez való tartozás sokszínűsége. Európa eme részének fő sajátossága, a nemzeti tagoltság nem valamilyen gyors történelmi fordulat eredménye, hanem évszázadokra visszanyúló történelmi folyamatokban alakult ki.

A XIX. századot a tarka felaprózott Közép-Kelet – Európa már úgy éri meg, hogy nincs egyetlen önálló államalakulata sem, területét négy birodalom uralja. A XIX. század azonban már magában hordozta a polgári, nemzeti fejlődést, s felerősítette a birodalmakba zárt függőségi viszonyban élő népek szabadságvágyát és felemelkedési törekvéseit. Ezzel a kihívással szembe kellett nézni a területet uraló hatalmaknak is.

Az átalakulás már érlelődött, s különböző alternatívákat hordozott magában: ez végbemehetett a kisebbségi sorban élő népek összefogása, demokratikus megújulása által is, de a háború felé tendáló nagyhatalmi politika következtében az egymással való szembefordulások útján is. Mint láttuk a világháború következtében az utóbbi variáció magvalósítása került előtérbe.

Schmidt Andrea

egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem

Lengyel, magyar két jó barát – Lengyelország regionális nagyhatalmi kísérlete és a magyar külpolitika történelmi kontextusban

Térségünkben a területi változások, a területiség igen fontos szerepet tölt be az azonosságtudatban. Az előadás középpontjában Lengyelország regionális nagyhatalmi törekvéseinek definiálása áll. Köszönhetően az ország földrajzi helyzetének, a nagyhatalmak közé való beszorítottság több mint egy évszázada meghatározza a lengyel külpolitika irányát.

Az első világháborút lezáró békeszerződések következtében a nagyhatalmak széthullása nyomán megszülető utódállamok esetében az önállóság, életképesség kérdése került a középpontba, ugyanakkor Lengyelország a regionális nagyhatalmi törekvéseivel jelentkezett.

Az előadásban a lengyel és magyar egymásrautaltság, a közös törekvések állnak vizsgálódásom középpontjában. A vizsgált időszak a két világháború közötti évtizedek, ugyanakkor igyekszem a jelen kori lengyel orientációt, illetve az ahhoz kapcsolódó magyar válaszokat is érinteni.

Bene Krisztián

intézetvezető, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem

A közép-európai államok politikai és határváltozásainak hatása a Francia Idegenlégió összetételére és tevékenységére 1920–1940

Az első világháború lezárása előbb a hadszíntereken, majd a Párizs környéki kastélyok tárgyalóasztalai körül jelentősen átalakította a közép-európai államok határait, gazdaságát és társadalmát. Magyarország esetében különösen hosszú és fájdalmas folyamat lezárásaként került sor a trianoni békediktátum elfogadására.

Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a régió országaiból sok magyar vándorolt ki Franciaországba politikai és gazdasági okokból az 1920-as és 1930-as években. Utóbbiak közül számosan csatlakoztak a Francia Idegenlégióhoz, amelynek nemzetiségi összetétele és szervezeti kultúrája is jelentősen átalakult a közép-európai önkéntesek jelenlétéből kifolyólag.

Ezek a változások értelemszerűen jelentősen befolyásolták az alakulat békeidős és harctéri tevékenységét, melynek részleteit előadásomban szeretném ismertetni.